

к вводящим в заблуждение выводам из построенных таким образом теорий. Онтологическая установка критического реализма на выявление сущностных структур и механизмов, управляющих общественным развитием, отчасти совпадает с положениями традиционного институционализма, выделяющего институты в качестве исходных структур экономической эволюции, так же, как и с точкой зрения пост-марксистского направления, согласно которой механизмы межклассового взаимодействия являются главной причиной общественного развития. Определение онтологических оснований марксизма и институционализма в контексте положений критического реализма должно стать дальнейшим направлением данного исследования.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК:

1. Куайн У. С точки зрения логики: 9 логико-философских очерков / У. Куайн; пер. с англ. – Томск: Томский университет, 2003. – 166 с.
2. Доброхотов А. Категории бытия в классической западноевропейской философии / А. Доброхотов. – М.: МГУ, 1986. – 248 с.
3. Риккерт Г. Границы естественнонаучного образования понятий / Г. Риккерт. – СПб.: Наука, 1997. – 532 с.
4. Хаусман Д. Философия экономики. Антология / Д. Хаусман; пер. с англ. – М.: Институт Гайдара, 2012. – 520 с.
5. Ананьин О. Онтологические предпосылки экономических теорий / О. Ананьин. – М.: Ин-т экономики РАН, 2013. – 50 с.
6. Маршалл А. Принципы политической экономии: в 3-х т. / А. Маршалл; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1984. – Т. 1. – 416 с.
7. Мирясов Ю. Методология в контексте смены экономических парадигм / Ю. Мирясов // Вісник ХНУ. – 2007. – № 779 – С. 33–37.
8. Фридмен М. Методология позитивной экономической науки / М. Фридмен [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://methodology.chat.ru/friedman>.
9. Bhaskar R. A realist theory of science: 2-nd edition / R. Bhaskar. Hassocks: Harvester Press, 1978. – P. 207.
10. Лоусон Т. Современная «экономическая теория» в свете реализма / Т. Лоусон. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://elib.org.ua/economics/ua_show_archives.php?archive.
11. Худокормов А. История экономических учений: [учебник] / А. Худокормов. – Ч. 2. – М.: МГУ, 1994. – 418 с.

УДК 33.012.3+338;246

П'ясецька-Устич С.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
Ужгородського національного університету

КОРУПЦІЯ В СИСТЕМІ ТІНЬОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У статті проаналізовано суть корупції як системоутворюючого фактора тіньової економіки, досліджено її вплив на соціально-економічну систему суспільства. Виявлено і обґрунтовано причини розвитку та форми прояву корупційно-тіньових відносин, запропоновано алгоритм протидії корупції та тіньовій економіці з боку держави і суспільства. Проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що корупційно-тіньові відносини – це системні проблеми розвитку національного господарства, які не тільки є загрозою національній безпеці, але й створюють виникнення мультиплікативного негативного впливу на соціально-економічну систему суспільства.

Ключові слова: корупція, тіньова економіка, корупційно-тіньові відносини, деформація соціально-економічної системи суспільства.

Пясецкая-Устич С.В. КОРРУПЦИЯ В СИСТЕМЕ ТЕНЕВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

В статье проанализирована суть коррупции как системообразующего фактора теневой экономики, исследовано ее влияние на социально-экономическую систему общества. Выявлены и обоснованы причины развития и формы проявления коррупционно-теневых отношений, предложен алгоритм противодействия коррупции и теневой экономике со стороны государства и общества. Проведенный анализ позволяет сделать вывод, что коррупционно-теневые отношения – это системные проблемы развития национального хозяйства, которые не только являются угрозой национальной безопасности, но и создают возникновение мультипликативного негативного влияния на социально-экономическую систему общества.

Ключевые слова: коррупция, теневая экономика, коррупционно-теневые отношения, деформация социально-экономической системы.

Pyasetska-Ustych S.V. CORRUPTION IN THE SYSTEM OF SHADOW-ECONOMIC RELATIONS

The article analyses the nature of corruption as a system-creating factor of the shadow economy and investigates its influence on the socio-economic system of society. The article sets out and analyses both the causes and the forms of corrupt relationships, and suggests an algorithm for government and society countering such corrupt aspects of the economy. The analysis shows that the shadow relations are a systemic problem in the development of national governance, which threaten not just national security but also create an increasingly negative influence on the socio-economic system of society.

Keywords: corruption, shadow economy, corruption-shadow relations, deformation of the socio-economic system in society.

Постановка проблеми. Проблема корупції супроводжує розвиток людської цивілізації вже не одне століття, однак за весь цей час, незважаючи на загальне засудження корупційної діяльності, визнання масштабності заподіяної нею шкоди, суспільство так і не змогло справитися з цією серйозною проблемою. Для України проблема корупції за останні роки значно загострилася, здійснюючи суттєвий вплив на

політичне, економічне та соціальне життя країни і поставивши під загрозу розвиток та існування української держави.

На міжнародному рівні Україна набула репутації надзвичайно корумпованої держави, про що свідчить її високий рейтинг за рівнем корумпованості.

Актуальність теми дослідження зумовлена низькими результатами боротьби з корупцією в Україні

і пов'язаним із цим зростанням загрози національній безпеці. Це ставить перед економічною наукою завдання системного дослідження феномену корупції, її суті, причин і умов відтворення.

Корупційні економічні відносини не виникають самі по собі, вони є відображенням деформації соціально-економічної системи суспільства. Розростання корупції завдає значної шкоди економіці країни, негативно впливає на соціальну атмосферу в суспільстві, деформує особистість людини, підриває основи економічної безпеки держави, формує негативний імідж країни в очах іноземних партнерів і, як наслідок, знижує конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку.

Корупція становить загрозу і в приватних структурах, однак масштабність та потенційна загроза для національно-державних інтересів обумовлюють особливу важливість боротьби з корупцією в державних органах влади. На нашу думку, для вирішення цієї проблеми недостатньо лише економічних, організаційних і правових заходів, необхідно формування якісно нової системи взаємовідносин інституту влади і соціуму, ключова роль в якій належить інститутам громадянського суспільства. Однак і самі інститути громадянського суспільства можуть стати сприятливим середовищем для корупційної діяльності. У цьому контексті стає очевидним значення комплексного міждисциплінарного підходу до аналізу проблеми корупції, до формування єдиної системи заходів для зменшення її масштабів, основу якої повинні складати економічні заходи, спрямовані на нейтралізацію корупційних економічних інтересів, а ідеологічну основу повинні формувати інститути громадянського суспільства.

Більшість дослідників основу успішної боротьби з корупцією вбачають у системі політичних та правових заходів. Однак визнаючи безсумнівну важливість цих факторів, необхідно відзначити економічну сутність корупції, яка відображає дисбаланс інтересів на користь приватних економічних інтересів «суб'єктів влади», які формують основу для корупційної активності. Подолання корупції вимагає усунення передусім економічної основи її виникнення і розвитку, зменшення частки тіньової складової економіки.

Масштаби тіньового сектору в Україні, а також рівень корупції в різних її галузях сьогодні є одним із серйозних факторів, які перешкоджають успішному розвитку нашої країни, її повноправній інтеграції у світовий економічний простір та входження в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи дослідження корупції як системної проблеми сучасного суспільства закладені в працях Д. Акемола, Т. Вердье, Дж. Джонса, Д. Кауфмана, Ж.-Ж. Лаффона, Д. Найя, С. Роуз-Аккерман [9], Дж. Хеллмана, Е. де Сото [10], В. Танзі, І. Уайльда, М. Філпа, С. Хантінтона, П. Чендера.

Питанням формування розширеного трактування поняття корупції, вимірювання і типологізації корупційної економічної активності присвячені праці А. Алатаса [14], Р. Вішні, Р. Клітгаарда, Ф. Мендеса, П. Хейвуда, А. Шляйфера.

Значна увага дослідженню тіньової економіки і корупції приділяється в працях Н.В. Артем'єва, В.А. Астахова, С.Ю. Барсукової, Н.В. Бурової, Н.І. Валенцевої, А.С. Вахрушева, С.М. Гурієва, М.В. Єршова, О.А. Мельникової, Я.А. Сатарова, А.А. Чернакова, С.М. Єчмакова [2], В.О. Ісправнікова [3].

Розробка проблеми корупційно-тіньових відносин, зниження корупційної активності, розкриття її

причин і проявів знаходиться у сфері інтересів українських учених: З.С. Варналія [1; 10], М.В. Фоміної [4; 13], І.І. Мазур [6], М.І. Мельник, І.О. Рєвак [5], Р.Ф. Пустовійта [8] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те що в дослідженнях вищеперахованих авторів достатньо повно розкриті різноманітні аспекти розповсюдження корупції як комплексної соціально-економічної, правової і політичної проблеми, поза сферою дослідження залишається низка важливих питань. Так, необхідною умовою ефективності боротьби з корупцією виступає вдосконалення організаційно-економічної складової державної антикорупційної політики. Це, своєю чергою, вимагає дослідження корупції як особливої форми тіньових економічних відносин, які найбільш активно розвиваються в умовах недосконалості господарської системи країни, що і визначило мету даної роботи, її завдання і зміст.

Мета статті полягає у системному дослідженні корупції як особливої форми економічних відносин у національному господарстві України, а також розробці напрямів обмеження розвитку корупційних економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корупція і тіньова економіка супроводжують розвиток будь-якої держави незалежно від її соціально-економічного, політичного, суспільного устрою. Наприклад, перша згадка про боротьбу з корупцією відноситься до другої половини XXIV ст. до н.е. (шумерське місто-держава Лагаш).

Корупція з'явилася з появою держави. Хабарництво як злочин, що передбачав суворе покарання, згадується у зведенні законів Вавилону «Кодекс Хаммурапі» (2200 р. до н.е.). Незважаючи на те що вже на ранніх етапах свого розвитку людське суспільство вважало корупцію соціальним злом, у низці держав відношення до неї було відносно лояльним, а в окремих країнах корупція взагалі була легалізована.

Згідно із записами літописців, хабарі з'явилися ще у Стародавній Русі, і відразу з ними почали рішучу боротьбу. До XVIII ст. чиновники на Русі жили завдяки так званим «годуванням», або «подношенням». У радянські часи корупція проявлялася у вигляді статусної ренти, якою могла скористатися передусім партійна номенклатура.

На сучасному етапі розвитку української держави корупція набула характеру системного соціально-економічного явища.

Однак традиційно корупція розглядалася насамперед як моральна, потім – як правова, і лише в 70-х роках XX ст. корупція почала досліджуватися як економічна категорія в рамках теорії ренти [9]. Корупційні економічні відносини розвиваються в тому випадку, коли економічні інтереси суб'єкта, який має потенційні можливості для одержання статусної ренти, не можуть бути задоволені в межах діючих норм і обмежень.

Відома аксіома, що масштаби нелегального бізнесу прямо пов'язані з низьким рівнем добробуту основної маси населення, отже, поки економічна ситуація кардинальним чином не покращиться, збережеться і поживне середовище тіньової економіки. Перуанський учений Ернандо де Сото писав: «Тіньова економіка є стихійна і творча реакція народу на неспроможність корумпованої держави задовольняти основні потреби зубожілих мас» [10, с. 58].

Найбільш загрозливих масштабів корупція досягає в тому випадку, коли це супроводжується низьким рівнем державного і суспільного контролю.

Отже, корупція – це економічні відносини, які виникають у результаті незбалансованої реалізації економічних інтересів суб'єктів, при яких один із них, використовуючи своє становище у вигляді потенційної статусної ренти, змушує іншого до передачі йому всієї або частини матеріальної або нематеріальної вигоди [4].

Статусна рента – це додатковий дохід (по відношенню до офіційної винагороди) суб'єкта, обумовлений проявом потенційної незбалансованості інтересів і використанням неправомірних механізмів їх вирівнювання, який відображає недосконалість соціально-економічних механізмів, які регулюють життєдіяльність суспільства, та інституційного забезпечення господарської діяльності.

Корупція в усі часи була, є і буде основним джерелом і гарантом криміналізації суспільного життя та його деградації. Не випадково у зв'язку з цим древні римляни надавали цьому поняттю таке велике значення, розкриваючи логічно обумовлений зв'язок явищ: підкуп – псування – занепад. Він є прямим наслідком обмеження економічних свобод. Будь-які адміністративні бар'єри долаються хабарами: чим вищий бар'єр, тим більше хабарів і чиновників, які їх беруть.

В Україні корупція, як показують дослідження, набула системного характеру і стала самостійною політичною силою. Для неї зараз характерними є такі риси:

- а) державна політика прямо диктується приватними інтересами осіб, які знаходяться у владі, біля влади або здатні впливати на владу;
- б) додаткові та тіньові доходи складають основу і необхідну частину доходу чиновників;
- в) корупційна поведінка стала нормою економічної і правової культури;
- г) виконавча влада активно використовує «тіньові» форми мобілізації доходів і стимулювання [4].

Істотне зростання тіньової економіки почалося в 2013 р., подальше збільшення тіньового сектора пов'язано з ціновими і девальваційними шоками, а також ескалацією військового конфлікту.

Корупція перетворилася на системоутворюючий фактор у процесі зрощування функцій приватного бізнесу і державного управління. Та обставина, що в корупції приймають участь і влада, і бізнес, перетворюють антикорупційну боротьбу у виключно складний напрям державної політики.

Світова статистика свідчить, що між корупцією і конкурентоспроможністю підприємств існує дуже тісний взаємозв'язок: чим вищий рівень корупції, тим нижча конкурентоспроможність. У світі не існує країни з високим рівнем корупції і одночасно з високим рівнем конкурентоспроможності економіки [15]. Дослідження демонструють негативний вплив корупції на економічне зростання, нагромадження, розподіл доходів і боротьбу з бідністю. Можливості виходу країни з економічної кризи та модернізації економіки значно зменшуються [9].

Отже, корупція – це особлива форма економічних відносин, які розвиваються в суспільстві шляхом отримання одним суб'єктом статусної ренти (обумовленої наявністю дискреційних повноважень) у формі одержання будь-якої винагороди за дії або бездіяльність, які призводять до отримання матеріальної або нематеріальної вигоди іншим суб'єктом.

Особливість економічних корупційних відносин полягає в тому, що у латентному стані вони супроводжують життєдіяльність у будь-якому цивілізованому суспільстві, виходячи із цього стану в умовах

ослаблення або недосконалості інституційного забезпечення його розвитку.

У сучасній економічній літературі виділяють такі форми прояву корупційних економічних відносин залежно від ступеню інституціоналізації:

- хабар або обмін послугами (непотизм, патронаж);
- регулярна виплата статусної ренти чиновнику як оплата вже наданої послуги або можливе покровительство в майбутньому;
- зрощування бізнесу і влади;
- централізована низова корупція;
- централізована «верхівкова» і низова корупція як стійка форма взаємодії суспільства і влади.

Специфічні фактори, які визначають характер розвитку корупційних економічних відносин у сучасній Україні, з одного боку, зумовлені історичними умовами (терпиме відношення в суспільстві до корупції в поєднанні з низьким рівнем правової грамотності населення; існування в Україні неформального «стихійного» громадянського суспільства, яке має більш значний вплив, ніж впровадзувальні в українську практику західні моделі громадянських інститутів; широкий спектр дискреційних повноважень чиновників), а з іншого – обумовлені соціально-економічними реаліями українського суспільства (масштабністю тіньової економіки; неефективністю формальних інститутів; високим рівнем соціальної нерівності; низьким рівнем розповсюдження безготівкових форм розрахунків, незадовільні умови для реалізації економічних інтересів державних службовців різного рівня).

До негативних економічних наслідків корупції в сучасній економічній літературі відносять такі:

- наростання обсягів тіньової економіки в умовах скорочення податкових доходів бюджетів усіх рівнів;
- втрата довіри економічних суб'єктів до можливостей влади визначати і забезпечувати правила гри на ринку;
- зниження ефективності конкурентних механізмів ринку і дискредитація ринкової конкуренції;
- підвищення цін шляхом корупційних накладних витрат; які перекладаються на покупців;
- нераціональне використання бюджетних коштів при розподілі державних і муніципальних замовлень, пільг, гарантій, субсидій.

Відтворення корупції викликає соціальні наслідки: дискредитацію праворегулятора взаємодії держави і суспільства; відволікання значних ресурсів із бюджету держави від соціального облаштування; зростання соціальної нестабільності в суспільстві; наростання економічних і політичних ризиків організації бізнесу, які погіршують інвестиційний рейтинг України у світі.

Тіньова економіка і корупція є складними для дослідження явищами. Це феномен, який відносно легко визначити, але неможливо точно виміряти, оскільки практично вся інформація є конфіденційною і розголошенню не підлягає.

Тіньова економіка тісно взаємопов'язана і переплетена з корупцією. Вона породжує корупцію, а корупція, своєю чергою, створює основу розвитку тіньової економіки. Існувати і розвиватися в значних масштабах тіньова економіка може лише в умовах корумпованості всіх систем державної влади і управління. Вона формує корупційні відносини в усіх сферах політики і економіки, від яких залежить її благополучне існування. Своєю чергою, корупція змушує тіньову економіку залишатися в тіні, вести

нелегальний бізнес, створює основу для формування нових сфер і видів тіншової економіки. Отже, тіншова економіка є фінансовою основою корупції, а корупція – фінансовою основою тіншової економіки [2].

Тіншова економіка – це викристалізований комплекс тіншових економічних відносин, які за своїм розмахом і розгалуженістю значно переважають тіншовий сектор економіки, вони є його причиною, а він – їх наслідком.

Тіншова економіка – сукупність тіншових відносин суспільства. Згідно з таким підходом, з'ясування сутності тіншової економіки полягає у розкритті сутності тіншових економічних відносин.

Тіншові економічні відносини – це особливі економічні відносини, відмінною ознакою яких є суперечність тією чи іншою мірою діючому законодавству; ці відносини здійснюються в усіх сферах і на всіх рівнях суспільного відтворення, охоплюючи як управлінські рішення, так і діяльність з їх виконання, вони опосередковують як повністю тіншову діяльність, так і окремі дії в межах легітимної діяльності, при цьому вони можуть мати індивідуальний або груповий, стихійний або організований характер.

Тіншові економічні відносини виникають і розвиваються на основі невідповідності життєвих інтересів людей в економічній сфері її законодавчо-нормативному регулюванню з боку держави.

Алгоритм успішної протидії з боку держави і суспільства корупції та тіншовим економічним відносинам:

- 1) легітимна еліта суспільства і держави;
- 2) ідеали і моральні установки, адекватні стану суспільства і його прогресивному розвитку, повинні насаджуватися у суспільну свідомість;
- 3) оздоровлення прозорих відносин суспільства, у тому числі у сфері економіки, надання їм потужного імпульсу стійкого прогресивного розвитку;
- 4) реформування нормативно-правової бази держави під кутом зору приведення її у відповідність з ідеалами та моральними установками, з одного боку, і реальними життєвими, у тому числі економічними – з іншого;
- 5) ослаблення тіншової сфери суспільства, тіншової сфери економіки;
- 6) ослаблення тіншових еліт і тіншових центрів влади;
- 7) ліквідація коренів тіншових і кримінальних сфер життєдіяльності суспільства, у тому числі й економічної.

Даний алгоритм базується на принципово-важливому положенні: протидія суспільства і держави тіншовим економічним відносинам може бути достатньо успішною тільки тоді, коли існує високий рівень моральності в суспільстві, коли ідеали моральності та етичні установки відповідають реальній життєдіяльності людей, а не відірвані від неї, не перетворені на нежиттєздатні абстрактні схеми та орієнтири на завідомо недосяжні ідеали. Мова йде про морально-етичний стан суспільства як самоцінності для нього й окремої особистості, а утворення фундаментальної основи для ефективної протидії тіншовій сфері життєдіяльності людей у такому випадку виявляється вже наслідком.

На сьогоднішній день CPI (Corruption Perceptions Index – індекс сприйняття корупції) України складає 27 балів із 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року. Згідно з оцінкою Transparency International в The Global Corruption Barometer 2015, Україна посідає 130-те місце зі 168 позицій. Минулого року країна була на 142-му місці із 175 позицій [17].

Здійснити невеличке зростання індексу України вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції. А от зволікання з реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційної складової у стосунках бізнесу та влади не дають Україні зробити рішучий крок вперед за показниками CPI. І через два роки після Майдану гідності Україна залишається найкорумпованішою країною Європи. Умови для ведення довгострокового бізнесу є складними. Основні причини – корумпований протекціонізм і злиття політичних та бізнес-інтересів.

Україна так і не пододала межу «корупційної ганьби», залишається в клубі тотально корумпованих держав. Трійкою лідерів у найвідомішому світовому антикорупційному рейтингу CPI 2015 р. є Данія, Фінляндія та Швеція із 91, 90 і 89 балами відповідно. Найкорупційнішими країнами світу є Північна Корея і Сомалі із 8 балами. «Колегами» України за ганебним антикорупційним індексом 27 балів є Іран, Камерун, Непал, Нікарагуа і Парагвай [17].

Висновки. Корупція – це особлива форма тіншових відносин, яка розвивається в суспільстві шляхом стягування одним суб'єктом статусної ренти (обумовленої наявністю дискреційних повноважень) у формі отримання будь-якої винагороди за дію чи бездіяльність, яка призводить до одержання матеріальної чи нематеріальної вигоди іншим суб'єктом.

Корупція – це економічні відносини, побудовані на можливості одержання статусної ренти, обумовленої наявністю владних повноважень (більш високого соціального статусу) в одного із суб'єктів, які вступають у корупційні відносини. Саме об'єктивні умови нерівності формують основу для виникнення і розвитку корупції.

У латентному стані економічні відносини корупції супроводжують діяльність будь-якого суспільства, однак їх активний розвиток можливий лише в умовах ослаблення або недосконалості інституційного забезпечення розвитку суспільства.

Найбільшу небезпеку для розвитку національного господарства країни представляє розростання корупції, її трансформація в стійку форму економічних відносин.

Корупція викликає неефективний розподіл і витрати державних ресурсів, фінансових потоків із точки зору економіки країни; втрати податків, коли податкові органи присвоюють собі частину податків; розорення приватних підприємств; зниження інвестицій у виробництво, сповільнення економічного зростання; неефективне використання здібностей індивідів; зростання соціальної нерівності; посилення організованої злочинності; падіння авторитету політичної легітимності влади.

Корупція сприяє криміналізації суспільства, зростаючись із корумпованими групами чиновників і підприємців, усе більше посилюється організована злочинність, яка не тільки розширює можливості «відмивання» грошей, але й отримує доступ до політичної влади.

Щоб зберегти національну незалежність, відвести загрозу національним інтересам України, необхідна комплексна й ефективна антикорупційна політика, здійснювана державою і суспільством. Ця ідея повинна бути загальнонаціональним пріоритетом, тому що без перемоги над корупцією як системою суспільних відносин Україна не буде здатна забезпечити безпеку своїх громадян, не зможе побудувати ефективну економіку, правову демократичну державу, захистити свій суверенітет. Без перемоги над корупцією

Україна не зможе стати конкурентоспроможною серед розвинутих країн світової спільноти. В умовах, коли законність, прозорість державної влади, економіки і суспільних відносин є єдиним правилом для розвинутих країн, Україна, де процвітають тіньові відносини, просто не зможе стати повноправним членом ЄС та міжнародного демократичного співтовариства; корупція не дасть змоги нашій країні інтегруватися у світ, в якому верховенство закону, захист прав і свобод людини є найвищими цінностями.

Ідея викоринення корупції як загрози національним інтересам України повинна стати загальнонаціональною й об'єднати всіх: еліту, суспільство, державу. Головними суб'єктами антикорупційної діяльності в Україні повинні стати політична і економічна еліти, які мають владу, величезні фінансово-матеріальні та інформаційно-медійні ресурси.

В останні два роки в Україні дещо активізувалася боротьба з корупцією. Однак у цілому, незважаючи на проголошені програми, будь-яких вагомих результатів у даному напрямі не досягнуто. Значна частина антикорупційних заходів не реалізовані, а виконані практичного ефекту не дали. Це обумовлено тим, що певні зусилля не спроможні усунути головні причини корупції, тому що основні фактори, які її породжують, знаходяться в площині функціонування державного і господарсько-економічного механізмів, а також у соціальній і культурній сферах.

Отже, корупційно-тіньові відносини – це системні проблеми розвитку національного господарства, які не тільки є загрозою національній безпеці, але й створюють виникнення мультиплікативного негативного впливу на соціально-економічну систему суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України / З.С. Варналій // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 1. – С. 46–51.
2. Ечмаков С.М. Теневая экономика: анализ и моделирование / С.М. Ечмаков. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 408 с.
3. Исправников В.О. Теневая экономика: [науч.-метод. пособ. для студ. экон. ф-тов] / В.О. Исправников. – М.: Инфра, 2007. – 321 с.
4. Корупція і тіньова економіка: політекономічний аспект: [монографія] / М.В. Фоміна, В.В. Приходько, М.Г. Каптуренко [та ін.]; кер. авт. кол. і наук. ред. М.В. Фоміна. – Донецьк: Дон НУЕТ, 2012. – 333 с.
5. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження: [монографія] / Кер. авт. кол. доц. І.О. Ревак. – Львів: Львівський ДУВС, 2011. – 220 с.
6. Мазур І.І. Детінізація економіки України: теорія та практика: [монографія] / І.І. Мазур. – К.: Київський університет, 2008. – 239 с.
7. Предборський В.А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів / В.А. Предборський. – К.: Кондор, 2005. – 614 с.
8. Пустовіт Р.Ф. Інституціональні фактори клептократичної економіки / Р.Ф. Пустовіт // Економіка України. – 2015. – № 12. – С. 26–38.
9. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство: причины, следствия, реформы / С. Роуз-Аккерман. – М.: Логос, 2003 – 356 с.
10. Сото де Э. Иной путь. Невидимая революция в третьем мире / Э. де Сото. – М.: Catallaxy, 1995. – 249 с.
11. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.
12. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналітична допомога / Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов [та ін.]; за заг. ред. Я.М. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 96 с.
13. Фоміна М.В. Корупційно-тіньові відносини: політекономічний аспект / М.В. Фоміна // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 471–478.
14. Alatas S.H. Corruption: its Nature, Causes and Consequences. Aldcrshot: Avebury, 1990. Ch.1.
15. Sanjeev C., Davoodi H., Alonso-Terme R. Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty? // IMF Working Paper 76, 1998.
16. The Shadow Economy in Europe. 2013 / K. Scheider, Ph.D. // ATKearney. Johannes Kepler / Universitat Linc. JKU. 2013.
17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.transparency.org або www.ti-ukraine.org.